

УДК 371. 132

Тамара Марчій-Дмитраш

ББК 74. 58

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано зміст професійного потенціалу майбутнього вчителя початкової школи, виокремлено його компоненти. Актуалізовано проблеми розвитку творчості й адаптації студентів у процесі їх підготовки.

Ключові слова: професійний потенціал, майбутні вчителі, початкова школа, творчість, адаптація.

Актуальність дослідження. В умовах трансформації й модернізації вищої освіти підготовка студентів, на наше переконання, повинна бути спрямованою на формування їх професійного потенціалу. Одним із напрямків роботи в цьому руслі є вдосконалення підготовки вчителів початкової школи (зокрема тих, які викладатимуть іноземну мову), оскільки саме вчитель-професіонал сприятиме гармонійному розвитку дітей молодшого шкільного віку та на належному рівні сформує інтерес до іноземної мови.

Різні аспекти означеної проблеми досліджено М. Кухтою (специфіка професійного потенціалу педагога), І. Підласим, С. Трипольською (формування професійного потенціалу), Т. Сидоренко (творчість у діяльності вчителя), Є. Теслею (формування професійного інтересу в майбутніх педагогів) та іншими.

Мета статті – конкретизувати складові елементи та специфіку формування професійного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов початкової школи.

Професійний потенціал визначають як з позиції оцінки своєї діяльності, так і з метою конкретизації перспектив свого подальшого професійного зросту. Тобто для того, щоб реалізувати себе як педагога необхідно вміти прискіпливо оцінити себе із урахуванням індивідуальних особливостей.

Ми погоджуємося зі вченими (І. Підласий, С. Трипольська) стосовно того, що основною характеристикою педагога є **професійний потенціал**, який

базується на творчості, якості підготовки, вмінні адаптуватися до конкретних умов.

Структуру професійного потенціалу (за І. Підласим, С. Трипольською) становлять такі *компоненти*: професійна позиція, педагогічна підготовка, творчість педагога, його активність, адаптація до умов професійної діяльності, розвиток творчої ініціативи у процесі професійного становлення, розвиток творчої активності, самоосвітня активність, становлення професійно-методичної компетентності, формування творчого підходу до педагогічної діяльності, оволодіння основами індивідуального стилю діяльності, підготовка до інноваційної діяльності [4, с. 5–7].

Професійний потенціал учителя іноземної мови в початковій школі розуміємо як сукупність природних та набутих якостей, що уможливають виконання педагогом професійних функцій, є основою його педагогічних знань, умінь та навичок у неподільній єдності зі здібністю продуктивно мислити, творити й реалізовувати ідеї для засвоєння дітьми молодшого шкільного віку іншомовних одиниць і зразків.

Конкретизуємо базові засади професійного потенціалу вчителя іноземної мови в початковій школі (творчість, підготовка, вміння адаптуватися). Аналіз та вирішення різноманітних педагогічних ситуацій вимагає творчих підходів. На нашу думку, головним завданням сучасної вищої школи є створення середовища, яке б сприяло розвитку творчого мислення студентів, здатних приймати ефективні рішення в різних педагогічних ситуаціях (підпорядкування підготовки майбутнього вчителя творчій діяльності).

Проблему творчості в підготовці майбутнього вчителя зі спеціальністю “Іноземна мова” досліджували І. Гриненко, І. Кукуленко-Лук’янець,

Я. Мукатаєва, А. Озерянська, Н. Соловійова та інші. Аналізуючи підготовку майбутнього вчителя іноземної мови в початковій школі до творчої діяльності, розуміємо її як процес створення умов у навчальному закладі для прояву і розвитку здібностей та якостей особистості студента у процесі вивчення ним іноземної мови.

У цьому контексті виокремимо ознаки вчителя як творчої особистості. За Т. Сидоренко, ними є: здатність помічати й формулювати альтернативи, піддавати сумніву явне, вміння вникати в суть проблеми, бачити кінцевий результат її розв'язання, вміння відмовитися від теоретичних суджень, відійти від усталеності та рівноваги заради пошуку тощо. На початкових етапах творчий процес проявляється у встановленні нових зв'язків з відомих раніше понять і явищ. Досвіду творчої педагогічної діяльності набувають під час систематичного виконання спеціальних педагогічних вправ, у навчально-педагогічних іграх, а також безпосередньо у практичній діяльності, тобто найбільшою мірою вони формуються у процесі практичних занять [5, с. 56].

Серед основних проблем формування у майбутніх учителів іноземних мов творчого підходу до навчання молодших школярів виокремимо, зокрема, недостатню кількість годин для проведення практичних занять із методики навчання іноземної мови з використання моделювання психолого-педагогічних ситуацій в початковій школі.

І все ж у процесі трансформації освіти формування творчих навичок у педагогічній діяльності набуває визначального значення. Саме творчі вчителі можуть розв'язати проблеми, що виникають в освіті, нетрадиційно підходити до роботи, зацікавлювати дітей навчанням, тобто виробляти *індивідуальний стиль діяльності* як стійку індивідуально специфічну систему психологічних засобів, прийомів, методів її виконання, що, в свою чергу, уможливить пошук різних шляхів опрацювання навчального матеріалу [1, с. 144].

Творче мислення та формування індивідуального стилю діяльності, на наше переконання, мають виняткове значення для вчителя, особливо у роботі з

молодшими школярами. Специфіка роботи з ними потребує нетрадиційних підходів до навчання на уроках і в позаурочний час для зацікавлення у вивченні іноземної мови, підтримки інтересу задля досягнення високих результатів. Цього може досягти лише творчий педагог, який уміє цікаво подати навчальні матеріали.

Водночас, на професійне становлення особистості впливає адаптація студента до умов вищої школи. З цією метою слід створити оптимальні обставини для роботи майбутніх учителів, зокрема, забезпечити зрозумілий і цікавий виклад матеріалу на заняттях, сприяти налагодженню доброзичливих стосунків між викладачами і студентами тощо.

Варто врахувати, що студентський вік припадає на час інтенсивного розвитку особистості, високої працездатності, активності. Саме цей вік є сприятливим для формування багатьох психічних функцій і розвитку інтелекту людини. Значною мірою від мотивації до опанування обраною професією залежатиме продуктивність діяльності майбутнього вчителя. Зокрема, Є. Тесля звертає увагу на розвиток мотиваційної сфери особистості з метою підвищення професійного інтересу, забезпечення практичної взаємодії дисциплін психолого-педагогічного блоку з предметами спеціалізації, формування професійної зацікавленості студентів, розвиток потреб у набутті знань, вироблення умінь та навичок через максимальне наближення навчального процесу до практики [6, с. 59]. Це можна реалізувати, використовуючи у підготовці студентів навчально-педагогічні ігри, мікрОВикладання, розв'язання педагогічних ситуацій, моделювання навчальної діяльності.

І. Зимня, яка у своїх працях приділяє увагу психології навчання іноземної мови, виокремлює три блоки професійно-педагогічної підготовки вчителя. Перший блок – потреба в розвитку здібностей у процесі діяльності, самі здібності і професійно-педагогічні уміння; другий – особисті якості вчителя іноземної мови (цілеспрямованість, скромність, працелюбність, артистичність, ораторські здібності, емпатія, педагогічний такт тощо); третій – самовідчуття

людини як того, хто навчає дітей, хто готовий прийняти позицію дитини, зрозуміти її інтереси, мотиви, цінності. Вчитель повинен уміти гратися з дитиною, входячи в гру сам і насолоджуватись нею [2, с. 51–55]. Особливо актуальними, на нашу думку, є здібності третього блоку – невід’ємні складники професії вчителя дітей молодшого шкільного віку.

Змістовною є структура психологічного портрета вчителя, яку запропонувала І. Зимня. Вона включає такі якості: індивідні (темперамент, здібності, задатки тощо); особистісні (адекватність самооцінки, цілеспрямованість, доброта, гуманність, відкритість до дітей); комунікативні (комунікабельність, щира зацікавленість в самому процесі спілкування тощо); статусно-позиційні – особливості статусу, ролі, взаємин у колективі (вміння вчителя легко змінювати соціальні ролі, такі як роль учителя, радника, друга, батьків); професійні (професійно-предметні) – вільне володіння вчителем іноземною мовою, знання особливостей організації і управління ігровими методами навчання із урахуванням індивідуальних та вікових особливостей дітей; зовнішньо-поведінкові (вихованість, освіченість, культура поведінки педагога, його мовна компетентність, вміння зацікавити дітей вивченням невідомої, але красивої в інтерпретації педагога мови) [2, с. 57–60]. Звичайно, така модель не є ідеальною, однак вона може стати прикладом і стимулом до самовдосконалення вчителя.

Таким чином, на сучасному етапі виняткового значення набуває зосередження на студентові як активному суб’єкті навчання. Цієї думки дотримується Т. Зубенко, наголошуючи на необхідності поєднання у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи традиційних форм організації навчальної діяльності (лекції, лабораторні й практичні заняття, самостійна та науково-дослідна робота) із нетрадиційними (методичний театр, методичні об’єднання, самоосвіта тощо), а також використанні методів активного навчання (дидактичні ігри, педагогічні імітації, методичні ринги, аукціони методичних знань, трансформування передового досвіду і власного

методичного пошуку тощо), перегляді програмового матеріалу та створенні відповідного навчально-методичного забезпечення. Така система уможливіє мотивацію учіння, розкриття творчого потенціалу особистості, постійне самовдосконалення [3, с. 214], розвиток якостей майбутнього педагога.

Отже, на нашу думку, основну увагу в підготовці вчителя до викладання іноземної мови в початковій школі слід звернути на співвідношення між формами й методами навчання і умовами, що забезпечують формування в студентів здатності самостійно ухвалювати рішення в різних педагогічних ситуаціях, самостійно здобувати потрібні знання, тобто навичок самостійної творчої діяльності. Професійний потенціал майбутнього педагога залежить від його бажання удосконалювати свої професійні якості, від цілей, які він ставить у процесі підготовки, від уміння реалізовувати свої ідеї у конкретних педагогічних ситуаціях, що і стане предметом наших подальших досліджень.

1. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності / Гура О. І. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
2. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / Зимняя И. А. – М. : Просвещение, 1991. – 222 с.
3. Зубенко Т. В. Шляхи удосконалення методичної підготовки вчителів іноземної мови початкових класів / Т. В. Зубенко // Вісник Житомирського держ. пед. університету. – Житомир, 2003. – Вип. 12. – С. 212–214.
4. Підласий І. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя / І. Підласий, С. Трипольська // Рідна школа. – 1998. – № 1. – С. 3–8.
5. Сидоренко Т. Творчість у діяльності вчителя / Т. Сидоренко // Рідна школа. – 2001. – № 5. – С. 55–57.
6. Тесля Е. Б. Формирование профессионального интереса у будущих учителей / Е. Б. Тесля // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 58–63.

Marchii-Dmytrash T. The professional potential of a future primary school teacher forming.

The essence of future primary school teacher's professional potential is analyzed in the article, its components are concretized. The problems of creation development and adaptation of students during their training are actualized.

Key words: *professional potential, future teachers, primary school, creation, adaptation.*